

پیش به سوی اطلاعات راهبردی

(آینده نگری، اطلاعات و سیاست گذاری)

نویسنده:

تومو کاتا

مترجم:

مهیار گنج آبی

سرشناسه: تومو کاسا مترجم: مهیار گنج آبی ناظر و ویراستار علمی: جواد بزرگی
عنوان و نام پدیدآور: پیش به سوی اطلاعات راهبردی: آینده نگری، اطلاعات و سیاست گذاری
مشخصات نشر: تهران، انتشارات دیده بان
مشخصات ظاهری: مصور، ۱۳۲ ص
وضعیت فهرست نویسی: فیبای مختصر
موضوع: آینده پژوهی، اطلاعات، سیاست گذاری، اطلاعات راهبردی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ پ ۹۷۲۸/۲۸ HD رده بندی دیویی: ۶۵۸/۴۰۱۲ کتابشناسی ملی: ۴۰۹۵۵۰۸

انتشارات دیده بان

- ❖ عنوان کتاب: پیش به سوی اطلاعات راهبردی: آینده نگری، اطلاعات و سیاست گذاری
- ❖ نویسنده: تومو کاسا
- ❖ ناشر: انتشارات دیده بان
- ❖ مترجم: مهیار گنج آبی
- ❖ ویراستار ادبی: میترا مشهدی رجب
- ❖ ناظر و ویراستار علمی: جواد بزرگی
- ❖ طرح روی جلد: حسین جاجرمی
- ❖ لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات دیده بان
- ❖ شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- ❖ نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۳۹۴
- ❖ قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

ISBN:978-600-95520-4-7

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۲۰-۴-۷

حق چاپ برای ناشر محفوظ است
آدرس: تهران، چهارراه پاسداران، انتشارات دیده بان، تلفن: ۲۲۷۶۲۸۳۷

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۵	تقدیر و تشکر
۱	فصل اول: مقدمه
۵	فصل دوم: آینده نگری به عنوان فرآیند و قالب ذهنی
۵	مفاهیم
۱۱	آینده پژوهی و مطالعات آینده
۱۳	تأثیرات علل ضعیف
۱۳	تحلیل برون‌یابی سنتی
۱۶	تحلیل مدل الگوی جدید
۱۸	سناریو و ایجاد جایگزین‌ها
۲۲	خلاصه مفاهیم و فرآیند آینده پژوهی
۲۴	اصل آینده‌نگری
۲۹	فصل سوم: سه نوع آینده‌نگری
۳۲	آینده‌نگری مشارکتی
۳۴	آینده‌نگری نظری و علایق شناخت
۳۵	آینده‌نگری راهبردی
۳۷	فرآیند آینده‌نگری راهبردی
۴۱	اهداف آینده‌نگری و حوزه آینده
۴۴	آینده‌نگری راهبردی در مقابل اطلاعات بازار یا میدانی
۴۶	رویکرد آینده‌نگری راهبردی در مبارزه با تروریسم
۴۹	فصل چهارم: ماهیگیری در استخر مخاطره‌ها و تهدیدات بدون مرز
۵۳	انواع ماهیگیران
۵۴	دستیابی به شناخت سری
۵۷	مدیریت مخاطره

۶۱	مدیریت بحران.....
۶۳	نقش رسانه‌ها در اطراف استخر مخاطرات و تهدیدات بدون مرز.....
۶۵	نقش دانشگاه.....
۶۹	نقش‌های اتاق‌های فکر و آینده‌نگری راهبردی اطراف این استخر.....
۷۴	چطور اطلاعات غیرنظامی به سیاست‌گذاران بهتر کمک می‌کند؟.....
۷۵	فصل پنجم: ایجاد توانایی‌های اطلاعات راهبردی برای دولت‌ها.....
۷۸	گروه محرمانه جلسات تخصصی فرعی، پاسخ‌ها از سوی شرکت‌کنندگان.....
	مشکلات کلیدی در ایجاد ارتباط بین سیاست‌گذاران، سرویس‌های اطلاعاتی و کارکردهای
۷۹	آینده‌نگری راهبردی چیست؟.....
۸۱	جلسات تخصصی فرعی گروه محرمانه، پاسخ‌ها از سوی شرکت‌کنندگان.....
۸۳	جلسات تخصصی فرعی گروه محرمانه، پاسخ‌های شرکت‌کنندگان.....
۸۸	چه نوع شش‌بانه‌ای در اختیار سیاست‌گذاران قرار گیرد؟.....
۸۹	شرکت‌کنندگان در جلسات فرعی تخصصی.....
۹۰	خلاصه مصاحبه: مشکلات برای این سیستم چیست؟.....
۹۱	خلاصه مصاحبه: چه کار باید انجام شود؟.....
۹۳	پیشنهادی برای مدلی جدید.....
۹۶	کارکردها در هر لایه عمودی.....
۹۹	فصل ششم: تفکر مجدد درباره فرآیند اطلاعاتی.....
۱۰۱	موضوع تحقیق.....
۱۰۳	مشکلات چرخه اطلاعاتی.....
۱۰۵	رابطه بین تحلیلگر و سیاست‌گذار.....
۱۱۰	مخاطرات سیاسی کاری.....
۱۱۲	فرآیند اطلاعاتی در عمل.....
۱۱۲	توصیف فرآیند محصول اطلاعاتی.....
۱۱۸	پیش‌بینی به سوی اطلاعات به موقع.....
۱۱۸	سه گام نخست.....
۱۲۳	منابع:.....

پیشگفتار

اطلاعات به صورت جامع، دیرینه به دنبال پیشگویی است؛ به این معنا که از طریق استنتاج انجام می‌شود. نتیجه‌گیری‌های وسیع بر اساس الگوهای مشخص شده در شواهد هستند. به عنوان مثال، در طول جنگ سرد، اگر سیاست‌گران اطلاعاتی ساختمان دوزنقه شکلی را در اتحاد جماهیر شوروی می‌دیدند، قطعاً اسناد یا پیش‌بینی می‌کردند که آن ساختمان یک پایگاه موشکی زمین به هوا است؛ اما این پیشگویی، یعنی بر استنتاج، لزوماً در کوتاه‌مدت انجام می‌شوند. این پیشگویی‌ها بیشتر درباره حال برسد تا به آینده بپردازند.

و اطلاعات - حداقل اطلاعات خارجی مرسوم - برای انجام ارزیابی‌های بلندمدت‌تر طراحی شده بودند؛ به ویژه به این خاطر که در بیشتر کشورها و در سده آنها ایالات متحده از آن اطلاعات برای تفکر درباره اقدامات کشور در آینده استفاده نمی‌شود. برای کشورهای کوچک این مسئله قابل قبول است؛ بیشتر مواقع آنها با اطمینان، دنیا را به عنوان چیزی معین در نظر می‌گیرند و بر اساس آن خود را تطبیق می‌دهند. با این حال، انجام چنین کاری برای آنها نوعی تناقض بود. هر چه این مسئله برای آنها با اهمیت‌تر بود، برای تاثیر بر روند آن بیشتر تلاش می‌کردند. این کتاب غنی و کم حجم بحث‌های بسیاری را شامل می‌شود. این کتاب با آینده‌نگری¹ شروع و با اطلاعات ختم می‌شود.

این کتاب موضوع اول یعنی آینده‌نگری را از پیشگویی^۱ و پیش‌بینی^۲ متمایز می‌کند. برخلاف پیش‌بینی، آینده‌نگری به دنبال شناخت عمیق‌تر از تغییر بوده و تعدادی جایگزین را مطرح کرده و به دنبال بهترین برآورد نیست. از یک جهت، این تفاوت مشابه تفاوت بین معما و راز یا پیچیدگی است. معماها یک پاسخ دارند هر چند که ممکن است از آن بی‌خبر باشیم. بیشتر نبوغ اطلاعاتی جنگ سرد به دنبال حل معمای اتحاد جماهیر شوروی بود. موشک‌های آنها چند کلاهک داشت؟ چقدر آنها دقیق بودند؟ بسیاری از پیش‌بینی‌ها تلاش‌هایی برای حل معماهای آینده هستند. ما فردا خواهیم فهمید که آیا پیش‌بینی هوای شب گذشته درست بوده است یا خیر؟

رازها حتی پیچیدگی‌ها پاسخی ندارند. آنها محتمل‌الوقوع بوده و به چگونگی عملکرد ما وابسته هستند. ما معمولاً برای رازها کمی تاریخ و شاید چند نظریه و بنابراین تا حدودی شناخت از عوامل مهم و چگونگی تعامل آنها با هم در اختیار داریم. برای پیچیدگی‌ها حتی ممکن است که ما از آن بی‌خبر باشیم. در مقابل، بسیاری از بازیگران کوچک ممکن است به شیوه‌ای تعامل کنند که احتمالاً آنها را ندیده‌ایم و بازیگران جدیدی به شکل قابل پیش‌بینی ظهور یابند. ما بدون پیش‌بینی و نظریه کار خود را شروع می‌کنیم. شاید بهترین کاری که می‌توان برای آنها انجام داد، این است که آنها را مثل راز از طریق ایجاد ساختار همزمان با پیشرفت وقایع حل و فصل کرد. به عنوان مثال، سال‌های پس از یازده سپتامبر ساختار فکری تهدید تروریستی اسلامی را افزوده است. چرا که به عنوان مثال ما اطلاعات بیشتری درباره چگونگی به خدمت‌گیری تروریست‌ها و ویژگی ارتباطات بین بخش مرکزی القاعده، وابستگان و هواداران مختلف آن در اختیار داریم.

فصل دوم خلاصه مفیدی از اصطلاحات و مفاهیدی از روندها، محرک‌ها گرفته تا سناریوها و مطالعات آینده ارائه می‌دهد و با بحث مفصلی درباره آینده‌نگری و تمایز آن از یک طرف با پیشگویی ساده و از طرف دیگر با مطالعات آینده پایان می‌یابد. فصل سوم سه نوع آینده‌نگری را شرح می‌دهد. برخلاف اطلاعات خارجی مرسوم، آنها هم باید «ما» را در نظر قرار دهند. آینده‌نگری نظری^۳ همان‌گونه که از اسم آن بر می‌آید اساساً یک کار دانشگاهی بوده و مهم‌تر از همه به دنبال شناخت و نه واکنش نسبت به چالش یا مسئله خاص است. دو شکل دیگر مشابه هم هستند؛ هر دوی آنها اقدام محور هستند.

1. Prediction
2. Forecasting
3. Desk-Work Foresight

حضور ذی‌نفعان یکی از مشخصه‌های آینده‌نگری مشارکتی است و شبیه به آن چیزی است که در دیگر شرایط از آن به عنوان «گرد هم آمدن» تعبیر می‌شود. این نوع آینده‌نگری شامل تصمیم‌گیران شده و ممکن است مثل برنامه‌ریزی برای آینده یک شهر در بافت قدیمی انجام شود؛ جایی که هیچ‌گونه فرد تصمیم‌گیر مقتدری وجود نداشته و شاید چند نهاد با میزانی از قدرت تصمیم‌گیری وجود داشته باشند. آینده‌نگری راهبردی برای پروژه‌های مشتری محور با اهداف تعریف شده، انجام می‌شود. در این نوع آینده‌نگری یک تصمیم‌گیر مقتدر وجود دارد که بازیگر کلیدی به شمار می‌آید.

فصل چهارم که به شکل فوق‌العاده‌ای «ماهیه‌گیری در استخر تهدیدات و مخاطرات بدون مرز» نام‌گذاری شده است، تصدیق می‌کند که در جهان بدون مرز استخر آینده چیزی واحد است، حتی اگر نهاد ماهیه‌گیران در آن استخر - از حکومت‌ها، دانشگاهیان گرفته تا شرکت‌ها و گروه‌های ذی‌نفع خاص و رسانه‌ها - افزایش یابند. این فصل این استخر را به عنوان تعداد دایره هم‌مرکز معرف می‌کند که اطلاعات در انتهای آن می‌آید. به عنوان مثال، دانش اطلاعاتی در مرکز قرار دارد که تنها به صورت مستقیم و مخفیانه به وسیله منابع موثق کسب می‌شود. این مسئله حریک، امیر و بحث‌برانگیز است، اگر چه این مسئله برای زمان حال اساساً موضوعی پیشرفته به شمار می‌رود و به عنوان یک موضوع آینده‌نگری مطرح نیست. دیدگاه معمول این است که هر چه یک بحال به آینده بیشتر توجه کند، مسائل بیشتر حالت رازگونه به خود می‌گیرند و منابع سری تقریباً از دست‌تیرفی کمک کمتری می‌توانند ارائه دهند. منابع سری می‌توانند معمای حال را حل کنند. آنها نمی‌توانند کمکی به معمای آینده به ویژه آینده دورتر کنند.

فصل آخر صریحاً به فرآیند اطلاعاتی پرداخته و می‌تواند فصل مجزایی در نظر گرفته شود. این فصل به خوبی نقدهای چرخه آشنای اطلاعاتی را خلاصه می‌کند. به ویژه اینکه این چرخه به شکل بیهوده‌ای بازنمای ایستایی از یک فرآیند پویا است. این فصل حتی می‌توانست فراتر نیز برود؛ چرا که اگر چه ایده مرسوم این چرخه ممکن است نتواند به کار فرایند بپردازد؛ اما تا حدی این کار را انجام می‌دهد. آن فرآیند کاملاً پیش پا افتاده‌ای است. این فرآیند بسیار خطی، متأثر از نیازمندی‌ها و مجموعه‌ای در جهان است که نیازمندی‌ها نامشخص است. اما اطلاعات در همه جا وجود دارند.

این فصل همچنین به خوبی رابطه بین اطلاعات و سیاست و همچنین مخاطرات سیاسی کاری^۱ را خلاصه می‌کند. اطلاعات به ندرت فعالیتی بی‌طرف بوده و هدف آن بهبود سیاست‌گذاری و اجرای آن است. این فصل به درستی بر اهمیت شناخت آنچه تصمیم‌گیران نیاز دارند، تاکید می‌کند؛ اما بی‌شک تجربه حکومت‌های کوچک‌تر آن را به نسبت کشورهای بزرگ‌تر آسان‌تر می‌سازد. در مورد ایالات متحده، این مسئله از جهات بسیاری نوعی چالش محسوب می‌شود. زمانی که سیاست‌گذاران با تعداد زیادی از منابع اطلاعاتی مواجه هستند، مزیت نسبی بخشی از اطلاعات حیاتی می‌تواند این باشد که بهتر می‌داند آنها به چه چیزی نیاز دارند؛ اما این مسئله اغلب بسیار دشوار است.

فرآیند تولید نهایی اطلاعات نیز به همان میزان دشوار است. ماهیت این فرآیند آهسته و دقیق است چرا که منابع و منطق بررسی پالایش شده و با فرآیند سیاستی تطبیق داده می‌شوند که مطابق آن، برای مثال مسئولان از ملاقات‌های امروز عصر خود آگاهی دارند؛ اما هفته آینده نمی‌دانند که باید چه کاری انجام دهند. این فصل عاقلانه تصدیق می‌کند که فراز و فرودهایی در علاقه سیاست به اطلاعات وجود خواهد داشت و تعامل در آن شرایط را باید به عنوان یک فرآیند و نه یک صورت در نظر گرفت. در مقابل، مطالعه اخیر موفقیت‌ها که توسط موسسه تحلیل اطلاعات کنت سازمان سیا آمریکا انجام شده است، نکته‌ای را به ما می‌فهماند. واقعا تمامی موفقیت‌ها در نتیجه دامانی در طول زمان و نه پشتیبانی حاصل شدند و در دو سوم موارد، اولین نتیجه‌گیری تحلیلی سازمان به کاملاً دقیق نبوده است.

1. Politicization
2. Kent School for Intelligence Analysis